

PSALMUL 50

Întru sfârșit. Psalm al lui David. În vremea când a intrat la dânsul Natan Proorocul, după ce intrase el la Batșeba, femeia lui Urie.

Intru sfârșit adică se suprascrie psalmul acesta, deoarece cuprinde proorocii care trimit mintea celor ce le citesc întru sfârșit, de vreme ce dumnezeiescul David cu psalmul acesta a alcătuit o doctorie, prin mărturisire, potrivită rânii cu care s-a ales, atât pentru preacurvia Virsaviei, cât și pentru uciderea lui Urie, bărbatul ei. Dar prin psalmul acesta proorocește și pentru alte

⁷⁵ Iar dumnezeiescul Chiril zice: „Mântuirea lui Dumnezeu este Hristos, și legiuirile Acestuia și poruncile, precum zice Isaia: *Și va fi acolo cale curată, și cale sfântă se va chema* (Is. 35: 8). Și Ieremia: *Stați în căile Domnului, și întrebați de cărările Domnului cele veșnice, și vedeți care este calea cea bună, și umblați într-însa, și veți afla curățire sufletelor voastre* (Ier. 6: 16)”. Iar Isihie: „Care este aceasta și ce fel [este] calea? Împărtășirea de Stăpânescul Trup și Sânge, pe care El întâi începând-o în Sion o a arătat nouă; că de vreme ce izbăvire de păcate le-a dat celor ce le iau, potrivit se zice mântuirea lui Dumnezeu”. Zice însă și Atanasie: „După multa prihănire, a arătat doctoria păcatului, adică dobândirea Tainelor, că aceea este adevărata jertfă de laudă care slăvește pe Dumnezeu, fiindcă cu îngerii împreună lăudându-L, atunci stăm și cu zidirea (La Nichita)”. Și Teodorit: „De jertfă laudei, zice, Mă bucur și pe aceasta o socotesc slavă potrivită, și prin aceasta voi arăta calea Mea celui ce o aduce pe aceasta, al cărei sfârșit [scop] este mântuirea cea de la Dumnezeu”.

lucruri, adică pentru a doua zidire a Ierusalimului, care s-a făcut în urmă, după ce s-au întors iudeii din sclavia (robia) Babilonului. Pentru că [chiar] și după păcat, nu a lipsit cu totul de la David darul cel proorocesc, fiindcă Dumnezeu cunoștea că David în grabă va spăla întinăciunea păcatului său și se va face mai strălucit decât întâi [era mai-nainte], pentru aceasta nu a ridicat nici cu totul darul proorociei de la dânsul.

Și aceasta este arătată din înseși cuvintele lui David, pentru că el nu a cerut de la Dumnezeu să ia din nou Duhul cel Sfânt ce [de ca și cum] L-ar fi pierdut, ci se roagă numai să nu-l lipsească de Acela, că așa a zis: *Și Duhul Tău Cel Sfânt nu-L lua de la mine*. Se potrivește însă mărturisirea ce este în psalmul acesta și tuturor oamenilor care au păcătuit⁷⁶, care atunci s-a scris și s-a isprăvit de David, când a mers Proorocul Natan și l-a mustrat, deoarece atunci a venit David întru simțirea păcatului său, iar în trecuta vreme [ce a urmat păcatului] se afla fără îngrijire. Iar zicerea *după ce intrase el la Batșeba* se înțelege nu că atunci când a preacurvit David cu ea a mers Natan către dânsul - fiindcă a trecut destulă vreme în mijloc [între timp, după aceea], precum istorisește Cartea a II-a a Împăraților -, ci zicerea *după ce* arată aici în mod nehotărât timpul din urmă, adică după ce a intrat David la Batșeba și o a îngreuiat pe ea⁷⁷.

⁷⁶ Zice însă Sfântul Grigorie al Nyssei: „David arată tuturor oamenilor (prin psalmul acesta) cale de mântuire pocăința, ca un oarecare meșteșug de neîncetată biruință împotriva vrăjmașului, că cel ce cugetă meșteșugul acesta de-a pururea, și-l isprăvește, totdeauna se face biruitor al neconținutului său luptător”. A zis însă și dumnezeiescul Ambrozio marelui Teodosie împăratul - atunci când el a făcut stricăciunea aceea în Tesalonic - acestea: „Cel ce a urmat celui ce s-a amăgit urmează și celui ce s-a pocăit (adică lui David)”.

⁷⁷ Zice Grigorie al Nyssei: „Nu numai după ce o a îngreunat, ci și după ce l-a născut pe copilul cel din preacurvie, atunci a mers Proorocul Natan și l-a mustrat pe el; că zice dumnezeiasca Scriptură: *Și s-a făcut* (Batșeba lui David) *întru femeie, și s-a născut lui fiu, și rău s-a arătat în ochii Domnului ceea ce a făcut David* (II Împărați 11: 27). Drept aceea, după preacurvia lui David, au trecut cel puțin zece luni până l-a mustrat pe el Natan Proorocul”. Iar Eusebie zice că după un an a mers, fiindcă nu se cuvenea să-l mustre în vremea când era beat de patimă și sufletul lui era tulburat, și [de altfel] nu ar fi primit mustrarea, că poate ar fi făcut rău și Proorocului, ca și cei ce pătimesc de vreo boală covârșitoare și stau împotriva doctorilor și a născătorilor lor. Că se vede însă că de o diavolească putere s-a răpit David și a făcut aceste două rele, precum zice același Eusebie, după pilda ce a adus Proorocul Natan, zicând că: «A mers la un bogat un oaspete străin (că străin era diavolul) căruia s-a îngăduit a se da David», pentru că a fost zis acel cuvânt mândru: *Nu mă voi clătina în veac* (Ps. 29: 6). S-au scris însă păcatele sfinților ca precum ni s-au făcut ei nouă învățători și pildă de faptă bună, așa să ni se facă și pildă de pocăință, după Hrisostom. Al 50-lea însă se numără psalmul acesta, care este despre iertarea păcatelor fiindcă, după Eusebie, numărul 50 are potrivire și asemănare cu mila, că și Anul Jubileu (pe care îl păzeau [țineau] evreii în legea veche) se numără după cincizeci de ani, când se făceau cunmări de datorii și sloboziri de robi, și lăsări de câștig. Adaugă

1. Miluiește-mă, Dumnezeuule, după mare mila Ta.

„*Miluiește-mă*, zice, după vrednicia milei Tale celei mari, fiindcă tare foarte am greșit⁷⁸. Și precum eu am făcut foarte mari păcate, așa și Tu, cu mare milă, miluiește-mă.”

2. Și după mulțimea îndurărilor Tale, șterge fărădelegea mea.

Ceea ce a zis mai sus - *mare milă* - însăși aceea o zice aici [ca] *mulțime de îndurări*, îndoină cererea cu potrivite ziceri, pentru că acesta este obicei al celor ce se roagă: a îndelunga rugăciunea lor cu multe potrivite cuvinte, ca prin acestea mai mult să-l îndemne pe cel pe care îl roagă spre a plini cererea lor. Iar *fărădelege* zice călcare de lege a preacurviei și a uciderii, fiindcă amândouă acestea le oprește legea lui Dumnezeu, zicând: *Să nu ucizi, să nu preacurvești* (Ieș. 20: 15). *Fărădelege* însă, călcarea de lege o a numit David, fiindcă și el, ca unul de altă seminție ce nu are lege, a păcătuit⁷⁹.

însă Hrisostom zicând că psalmul acesta este trebnic și celui drept și celui păcătos, celui drept adică pentru ca să nu fie lenevos, iar păcătosului pentru a nu se deznădăjdi de mântuirea sa. Și Isihie a zis: „David, la mântuire privind, a scris psalmul acesta, nerușinându-se a-și vâdi de obște rănilile sale [tocmai] ca să arate păcătoșilor doctoria pocăinței”.

⁷⁸ Zice însă și Marele Atanasie: „Pentru păcat mare, mila cea mare a lui Dumnezeu se roagă să o dobândească, că de mare iubire de oameni au trebuință păcatele cele mari (La Nichita)”. Iar alții, prin *mare milă*, înțeleg pe Hristos, precum și Biserica la sfârșitul a multor tropare obișnuiește a-L numi pe El; deci mila cea mare a lui Hristos o cere David, ca printr-însa mărit să se miluiască, precum și mărit a păcătuit. Zice însă și Sfințitul Augustin: „Cel ce cere *mare milă*, mare nenorocire mărturisește”. Și iarăși: „Câți au păcătuit întru neștiință, să ceară și milă mică”. Cu luare-aminte însă a tâlcuit un dascăl, zicând că: „David n-a cutezat a numi Dumnezeu al său pe Dumnezeu în psalmul acesta, precum în altă parte prin alți psalmi Îl numește, pentru că, păcătuind, s-a lipsit de Dumnezeu, de ca și cum ar zice: «Eu nu cutez a Te numi Dumnezeu al meu, pentru că, păcătuind, Te-am pierdut; numească-Te Dumnezeu al lor nevinovații și dreptii, iar eu, păcătosul, aceasta zic numai: o Dumnezeuule, miluiește-mă»”.

⁷⁹ Iar Teodorit zice: „Rănilile cele mari au trebuință de o doctorie de aceeași măsură [pe măsura rănilor]: cel ce a făcut păcate mari, de mare iubire de oameni are trebuință”. Iar altul zice: „Cei care cer *mare milă*, pentru mare păcat mărturisesc că cer aceasta, și nimic nu trage așa de mult pe Stăpânul spre milostivire ca mărturisirea păcatului; pentru aceasta și David, toată mila se roagă să toarne asupra sa, tot izvorul îndulcirilor, că precum la milă, pe cea mare o a cerut, așa și la îndulciri, mulțimea [îndulcirilor] o a cerut, precum și preșeala mare este, iar amintirea nu se poate șterge de nu va dobândi potrivită iubire de oameni”. Iar dumnezeiescul Chiril zice: „Poate că mai-nainte cunoscând David că la vreme va străluci peste cei de pe pământ Hristos, ștergând tot păcatul lumii, darul cel așa

3. Mai vârtos mă spală de fărădelegea mea,

Și măcar că s-a iertat David prin Proorocul Natan, când a zis lui: *Domnul a înlăturat păcatul tău* (II Împărați 12: 12). Cu toate acestea, David, din multa lîrbințea ce avea pentru pocăință, roagă pe Dumnezeu încă mai mult să se spele și să se curățească. Ori *mai vârtos* este în loc de „foarte”, adică roagă pe Dumnezeu mult și cu covârșire să-l curățească de fărădelegea lui.

și de păcatul meu mă curățește.

Ceea ce a zis mai sus David *fărădelege*, aceasta aici o numește păcat, fiindcă chiar păcat este călcarea dumnezeieștii legi; însă David întrebuițează de mai multe ori cu neosebire și din alăturare numele *fărădelegii*, și a *călcării de lege*, și a *păcatului*⁸⁰, și [sau] pe unul îl zice în loc de altul⁸⁰.

de strălucit îl numește *mare milă*, că scris este că *toată fărădelegea își va astupa gura sa* (Ps. 106: 42), iar după Apostolul: *Dumnezeu este cel ce îndreptează, cine poate a ne osândi?* (Rom. 8: 34)". Iar Isihie: „A se șterge fărădelegea se roagă, încât nu numai a se vindeca rana, ci voiește ca nici semn de rană să rămână; pentru aceasta adaugă cerând mulțimea îndulcirilor, că nici de o singură îndurare, adică de iertarea cea pentru un păcat, poate păcătosul a se mântui, ci avem trebuință și de multe îndurări pentru multele păcate ca să scăpăm de îngrozire și de muncă”. Și Didim zice: „Precum vopselele cele ce cu nevoie se spală nu cu o spălare, ci cu multe se șterg, așa și păcatele cele mari cu multe îndurări ale lui Dumnezeu se șterg (La Nichita)". Zice însă și Sfințitul Augustin: „De la mila cea mare, multe sunt îndurările”. Și dumnezeiescul Ieronim tâlcuiește: „De vreme ce păcatul lui David a fost un nod împletit cu multe alte păcate, pentru aceasta, precum erau multe păcatele lui, așa ruga pe Dumnezeu să le șteargă cu mulțimea îndurărilor Sale, adică cu osebite chipuri ale milei Sale. Și, fiindcă păcatul, de îndată ce se face, se scrie în cartea lui Dumnezeu și în cartea Diavolului, și în cartea conștiinței noastre, pentru aceasta se roagă să se șteargă acestea din cele trei, pentru ca desăvârșit să se uite și să nu se mai pomenească (La tâlcuirea aceluiași psalm)".

^ Le folosește fie făcând un paralelism sinonimic („din alăturare”), fie echivalând termenii („cu neosebire”), sau, cum zice mai apoi, folosind un termen în locul celui alt (...).

⁸⁰ Zice Marele Vasile: „Iar fărădelegea cea pentru preacurvie zice că are trebuință de spălare, iar păcatul cel pentru ucidere are trebuință de curățire. Să se știe că păcatelor celor pe deasupra [obișnuite, superficiale] asemănându-se cu oarecare întinăciune, și care strică fața sufletului, spălare le trebuie, iar cele ce întru adânc se păcătuiesc din așezarea cea către răutate a celor ce le fac, cu sângele potrivindu-se, de curățire au trebuință” [o dată ce s-au imprimat adânc în sângele (sau ființa, sufletul) omului, au nevoie de curățire]”. Iar dumnezeiescul Chiril zice: „Zicând însă *mai vârtos mă spală*, iarăși la taina lui Hristos după cuvîntă privește, că și puterea cea prin Botez - covârșind curățirea care se făcea în legea veche spre *singură curățirea trupului* - mai cu desăvârșire spală, și mai cu seamă și cu totul face curățirea și a însuși sufletului”. Zice însă și Teodorit: „Deci și iarăși spală-mă, Stăpâne, ca pe toată întinăciunea păcatului să o razi de la mine, că, după

4. Că fărădelegea mea eu o cunosc, și păcatul meu înaintea mea este pururea.

„Miluiește-mă, zice, Doamne, și spală-mă, și curățește-mă, pentru că nu am uitat, nici am defăimat păcatul meu din pricina greutății și grijilor celor multe ale împărăției mele, căci păcatul meu n-a fost vrednic de uitare și de nebăgare de seamă^{*}, ci, deși de oameni l-am ascuns și n-au aflat relele ce am făcut, eu însă cunosc cât de mare este păcatul meu și văd înaintea mea ziua și noaptea cu ochii conștiinței mele care-mi lovește și-mi rănește sufletul”. Care aceasta [lucru] - adică a-și aduce aminte omul totdeauna de păcatul său - este semn de adevărată și curată pocăință și pricinuitoare de iertarea păcatelor. Drept aceea, aceasta o poruncește Dumnezeu și prin Isaia: *Eu sunt Cel ce șterg fărădelegile tale, și păcatele tale, și nu le voi pomeni* (Is. 43: 25)⁸¹.

Proorocul: *Va spăla Domnul întinăciunea fiilor și a fiicelor Sionului cu Duh de judecată și cu Duh de ardere* (Is. 4: 4)”. Și Isihie: „Precum haina cea puțin întinată cu lesnire se spală și se curățește, iar cea mult și de multe întinată are trebuință de o spălare mai sânguitoare și mai ostenicioasă, așa și sufletul: cel ce o dată a și măsurat [judecat], [sau] a păcătuit, cu măsurată pocăință se curăță, iar când păcatele lui se fac multe și cumplite, nu oricum trebuie a se face pocăința, ci cu multă osteneală și cu fapte bune. Și bine a numit păcatul fărădelege, vrând să arate cum că nici lui nu-i era cu neputință a călca legea, cu toate că era împărat, că a greșit Împăratului Celui mai înalt decât toate (La Nichita)”. Iar Sfințitul Augustin, în loc de *mai vârtos mă spală*, a zis „mai mult și mai mult [πλέον και πλέον] mă spală”. Iar Origen zice că: „Cel ce se va curăța de păcat, de nevoie [musai] trebuie a se curăța și de urmele păcatului; iar urme și rămășițe ale păcatului sunt obișnuirea, deprinderea și lesnirea în păcat [înclinația, ușurătatea prin care se face păcatul]. Pentru aceasta și David ruga pe Dumnezeu să-l spele de rămășițele păcatului iertat”.

^{*} „A fost atât de covârșitor și m-a străpuns atât de mult, încât uitarea a fost cu neputință.” Oare cine ar trebui să ne vestească și nouă covârșirea (gravitatea) păcatelor noastre? Dar poate că mulți o cunosc, dar nu îi doare, nu sunt străpuși de ea, drept care și uită de ele. De ce? Pentru că simt plăcere față ele. Conștientizarea acestei plăceri înșelătoare nu se face decât prin întâlnirea cu focul curățitor al iubirii lui Dumnezeu, pe care-l vom găsi fie prin mijlocirea unor oameni sfinți, fie prin pocăință și rugăciune cu fierbințeală, cum zice David mai sus.

⁸¹ Isihie zice: „Fericit e cineva atunci când știe păcatul [îl conștientizează], și totdeauna își are în vedere sa greșealele; că cel ce le știe, le și pomeneste, și cu ochii sufletului privește rănile greșecilor sale; se rușinează de aducerea-aminte și sufletul i se străpunge, și de rușine fiind silit, vine în căință; iar cel ce pătimește de uitare, se aduce iarăși la alte păcate, de ca și cum n-ar fi făcut nici un rău (La Nichita)”. Și Hrisostom: „Păcatul, dacă dă peste om, nimeni pârându-l, nimeni prihănindu-l, face pe păcătos fricos”. [Păcătosul devine fricos, nu mai nici o siguranță a zilei de mâine sau de azi, nu mai crede că lucrurile vor fi bune, deoarece nu mai simte acoperământul de har protector al lui Dumnezeu. Prin urmare, va căuta prin toate mijloacele deșarte ale acestei lumi să-și alunge frica prin dobândirea de cât mai multe avuții ce i-ar putea asigura niscăi siguranță în viață].

5. Ție Unuia am greșit,

„Ție, zice, numai lui Dumnezeu am greșit, pentru că și numai Ție, Domnului și Stăpânului a toate, sunt supus, căci eu, împărat fiind pe pământ, pe Tine numai Te am judecător al faptelor mele, iar al oamenilor celor supuși mie, **eu** sunt domn și stăpânitor. Drept aceea, și după stăpânirea mea fac cele ce voiesc, fără să fiu oprit de altul.” Ori și într-alt fel se înțelege: „Că eu, de vreme ce am călcat legile Tale, Doamne, pentru aceasta numai Ție, Dătătorului de lege, am greșit”⁸².

și rău înaintea Ta am făcut,

„Înaintea Ta, zice, Doamne, am făcut păcatul, pentru că Tu vezi toate, și nu numai când se fac, ci și mai-nainte de a se face.” Însă acest cuvânt l-a zis David, pe sine rușinându-se, că de Dumnezeu nu s-a rușinat atunci când făcea păcatul și îl vedea. Vezi însă, o cititoare, că David, măcar că a făcut două păcate, însă pretutindeni se vede zicând nu că a făcut păcate, și nelegiuiri, și rele la plural, ci cu nume [la] singular: păcat, nelegiuire și rău; iar pricina este aceea că uciderea ce a făcut lui Urie atârna de preacurvia Virsaviei [Batșebe], femeia lui, că preacurvia acesteia a pricinuit uciderea bărbatului ei și, după chipul acesta, ambele acestea se arată ca unul, căci unul s-a făcut pricină celuilalt.

⁸² Altul însă zice că *Ție unuia am greșit* se înțelege în loc de „numai Ție s-a făcut cunoscut păcatul meu”. De ochii tuturor fiind ascuns, de ai lui Dumnezeu nu s-a ascuns, ci s-a mustrat prin Proorocul, căci de vreme ce nu era cunoscut de mulți ceea s-a făcut de el, o arată Natan, zicându-i că: *Tu ai făcut într-ascuns, iar eu voi face graiul acesta [cunoscut] înaintea a tot Israilul, și înaintea însuși soarelui* (II Împărați 12: 12). Zice însă Sfântul Chiril: „*Necinstitor este cel ce zice împăratului: faci călcare de lege, zice oareunde dumnezeiasca Scriptură* (Iov 34: 18). Deci, fiindcă nu era nimeni care să mă poată mustra pentru că am greșit, Tu însă singur văzându-mă, *Ție Unuia am greșit*”; și bine a adăugat *și rău înaintea Ta am făcut*, că aceasta Natan o a zis lui David: *Pentru ce ai disprețuit cuvântul Domnului, ca să faci rău în ochii Lui?* (II Împărați 12: 9)”. Iar Hrisostom zice [parafrazând]: „*«Împărat eram, numai de Tine mă temeam, împărat eram, [dar] de cel nedreptățit nu mă temeam; ostaș al meu era, a mă pedepsi nu putea; dar de Tine mă îngrijese, ca nu cumva să-mi iei dare de seamă; multe și mari faceri de bine de la Tine luând, eu cele dimpotrivă am răsplătit darurile, îndrăznind a face cele lepădate de lege»*. Că nu zice aceasta: «pe Urie nu l-am nedreptățit», că l-a nedreptățit și pe acela și pe femeia lui, ci călcarea de lege cea mare este că o a cutezat către Însuși Dumnezeu, Cel ce l-a ales, și împărat l-a făcut”. Aceleași le zice și Teodorit, ca Hrisostom. Iar Isihie zice: „*Ție Unuia am greșit*, zice, fiindcă singur lui Dumnezeu a nu păcătui noi îi place, ca făcătorului a toate, Cel ce Își cruță făptura. Poate însă că zice și «rautatea înaintea Ta am făcut», căci toți, ca unui împărat, îi iertau păcatul, cu tăcerea acoperindu-i păcatul. Dumnezeu însă pe Natan l-a trimis, și rea fiindu-i fapta lui, l-a mustrat (l-aNichita)”.

ca să Te îndreptezi întru cuvintele Tale și să biruiești când Te vei judeca Tu.

„Am făcut, Doamne, zice, răul înaintea Ta, împotriva capului meu, că atunci când Tu mă vei judeca, și vei arăta faptele de bine câte mi-ai făcut - că Tu adică m-ai făcut împărat, și atât de mult m-ai slăvit, iar eu, ca un nemulțumitor, am călcat legile Tale, și atâta Te-am amărât, încât zic că atunci când Te vei judeca cu mine pentru acestea, Tu adică să Te îndreptezi, iar eu, ticălosul, să mă osândesc, pentru că m-am arătat nemulțumitor către făcătorul meu de bine. Că acestea au fost scopul și socoteala vicleanului Diavol, care m-a silit oarecum și m-a biruit cu căderea în păcat. Care scop? Ca adică eu însumi să mă fac pricinuiitor osândirii mele.⁸³” Și cum că acesta este înțelesul zicerii acesteia, mărturisește și dumnezeiasca Scriptură, că se vede într-însa că S-a îndreptat Dumnezeu către David, oarecum judecându-Se cu dânsul prin Proorocul Natan, și l-a muștrat, pentru că Dumnezeu, cioban și păstor de oi luând pe David, l-a făcut împărat, și l-a izbăvit de nenumărate primejdii, iar David, prin fapta aceasta a păcatului, a răsplătit Făcătorului său de bine: *Eu sunt Cel ce te-am uns împărat peste Israil, și Eu sunt Cel ce te-am izbândit din mâna lui Saul. (...) Pentru ce disprețuiești cuvântul Domnului, ca să faci rău în ochii Lui?* (II Împărați 12: 7, 9). După urmare dar adaugă Dumnezeu osândire asupra lui, zicând: *Iată, Eu ridic rău asupra casei tale...* (II Împărați 12: 11). Și iarăși: *Nu se va depărta sabia din casa ta până în veac* (II Împărați 12: 10) și celelalte.

6. Că iată, întru fărădelegi m-am zămislit, și întru păcate m-a născut maica mea.

Vrând David a trage pe Dumnezeu spre îndurare și milă, se suie cu cugetarea la nașterea oamenilor cea afară de fire, că de n-ar fi păcătuit Adam, nu s-ar fi amestecat trupește cu Eva, drept care, păcatul a născut amestecarea cea trupească, iar amestecarea aceea a născut pe strănepoții lui Adam și ai Evei, iar strănepoții

⁸³ Hrisostom și Teodorit și Origen zic: „Zicerea aceasta - *ca* - nu este arătătoare de pricină [cauzală], ci de ispravă [de scop], că nu pentru aceasta a păcătuit David, ca să se îndrepteze Dumnezeu, ci dimpotrivă, pentru că nu a fost cunoscător de facerile de bine ale lui Dumnezeu, avea dreptatea a-l învinovăți pe el: «Că cercetându-se, zice, cele din partea Ta, și cele din partea mea, biruirea se face de la Tine»”. Zice însă și Marele Vasile: „Nu trebuie cu adevărat a socoti că urmează a se cheltui vreme spre a ști fiecare după faptele sale, și pe Judecătorul, și pe cele ce urmează la dumnezeiasca Judecată. Căci cu o putere neagraita, într-o clipă a minții, cei ce-și nălucesc [imaginează] și toate le închipuie într-o singură într-o oglindă în mintea cea stăpânitoare privesc închipuirile [τύποις = ntipăriile, imaginile, copiii] celor făcute”.

acelora au născut pe cei din urmă, și aceia pe alții, până la David⁸⁴. Că deși nunta s-a făcut pentru nașterea de fii, dar însă [cu toate acestea], după fire, din păcat își

⁸⁴ Alții însă zic, precum se vede la Meletie Pigas [patriarh al Constantinopolului și cunoscut istoric bisericesc din secolul XVI], că oamenii s-ar fi născut fără de patimă [adică fără plăcerea pătimașă, strict trupească, și suferințele pe care le implică apropierea bărbatului de femeie și urmările acesteia]. Dar scrie și Marele Atanasie la întrebarea 50 către Antioh așa: „Oarecari însă zic că: «Dumnezeu, după ce a făcut parte bărbătească și parte femeiască, arătat este că prin nașterea cea semănată a voit Dumnezeu a se alcătui neamul oamenilor, însă nu voia prin neascultare, ci cu cinste să se facă aceasta». Această socotință se vede ajutând-o și [e sprijinită și de] domnul Evghenicos [Evghenie Voulgaris (1716-1804), cleric monah și mare cărturar contemporan Sfântului Nicodim Aghioritul] în tipărită sa carte teologhicească [e vorba de un compendiu de teologie numit *Theologikon*, publicat postum, Veneția, 1872], aducând [vorba de] ceea ce mai-nainte de neascultare s-a zis de Dumnezeu către strămoși, adică aceasta - *creșteți și vă înmulțiți*, și cuvântul acela al lui Adam - *pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va alipi de femeia sa* (Fac. 2: 24)...”. Iar dumnezeiescul Maxim zice așa: „...Fiindecă scopul cel mai dintâi și cu dinadinsul al lui Dumnezeu era a nu ne cunoaște noi prin amestecare trupească și stricăciune, iar aceasta o a introdus călcarea de poruncă, și toți cei întru Adam întru fărădelege se zămislesc, căzând în strămoșeasca osândire; ori fiindcă Eva cea dintâi a zămislit păcatul de ca și cum ar fi stârnit îndulcirea, pentru aceasta și noi, întru a maicii osândire căzând, ne zicem că ne-am zămislit întru păcate”. Iar Hrisostom zice că: „De nu ar fi păcătuیت aceia și nu ar fi primit pedeapsa morții, și nefiind [ne devenind] muritori, ar fi fost mai buni decât stricăciunea, și împreună cu ne stricăciunea negreșit ar fi fost și nepătîmirea; și de s-ar fi urmat nepătîmirea, încăperea [loc] nu ar fi avut păcatul. Iar prin toate acestea învățăm că lucrarea păcatului nu este firească (că de ar fi fost așa, am fi fost slobozi de pedeapsă), ci că se pleacă firea spre a preși, de patimi îngreindu-se. Biruiește însă socotința [γνώμη], întrebuițând osteneți ajutoare”. Foarte frumoase sunt și acelea ce dumnezeiescul Chiril al Alexandriei zice la aceasta: „Obicei este sfinților însă și prin alte glasuri a atrage spre milostivire pe Dumnezeu, dar și prin graba de a prihăni neputința loruși. Deci se pot auzi oameni care strigă: *Adu-Ți aminte că țărână suntem* (Ps. 102: 14), și *adu-Ți aminte care este ipostasul meu* (Ps. 88: 46). Mai puternic însă mult pătimitorul Iov a strigat către Dumnezeu: *Au nu ca pe un lapte m-ai scos, și ca pe un caș m-ai închegat?* (Iov 10: 10). Una ca aceasta însă și David arată acum, că și însuși începutul nașterii noastre nu fără de spureăciunea iubim de trup zice că se face; [dar] *că cinstită cu adevărat este nunta* (Evr. 13: 4), și departe de prihănire întrebuițarea ei înaintea lui Dumnezeu. Însă de ar lua cineva aminte bine la prihănirea însoțirii, afară că pofta trupului [lit. cărnii] îndeamnă spre aceasta, măcar deși nu oprește legea, păcat este ceea ce se face. Însă împreunarea e pedepsită dacă nu are [în vedere] legea care răsplătește și dorința facerii de copii ca adevărată pricină a lucrului. Deci, după ceea ce este numai pentru poftă și pentru mișcare trupească [lit. carnală], întru fărădelegi este zămisirea noastră, și în păcate ne nase maicile; iar dacă nașterea pruncilor are ca rădăcină iubirea de trup [carne], bolesc oareunde cu adevărat de aceasta și cele ce se nase dintrî inșele. (...) Deci prea spurcă firea stricăciunea ceea ce se adăugă, și

[respectiv] moartea ceea ce stăpânește din pricina diavoleștii pizme, iar aceasta o cântă David: *Că iată, întru fărâdelegi m-am zămislit...*, că necurată este firea, ca una ce suferă stricăciunea din călcare de poruncă și din blestem, fără de a voi Dumnezeu". Și Isihie zice: „*Maică a păcatului* a obișnuit Scriptura cea insuflată de Dumnezeu a numi poftele; și iarăși, naștere a amândurora: moartea. Și mărturisește Iacov zicând: *Pofta, zămislind, naște păcatul, iar păcatul, săvârșindu-se, naște moartea* (Iacov 1: 15). Drept aceea, când păcătuim, întru păcate ne zămislim". [Se face aici o distincție subtilă între carne (σάρξ) și trup (σῶμα), în sens de persoană, deși termenul nu e pomenit. În Antichitate, dar și la Apostolul Pavel, carnea este purtătoarea simțămintelor și dorințelor păcătoase, precum și mijloc al desfătărilor senzuale de diferite tipuri. În schimb, trupul – care se întemeiază pe carne și pe suflet – este forma organizată a acesteia, expresia, ansamblul ei, personalitatea. Când ne gândim la trup, avem în vedere mai mult persoana umană, cu minte, rațiune, afectivitate, voință etc; lipsa ocărmuirii lui Dumnezeu, sau a vieții noastre în El, duce la o slăbire a părții carnale, ce nu-și mai trage astfel viața din izvorul vieții, manifestată în principal prin mintea cea conducătoare prin rațiune, automat omul căutând o susținere din afară, o plăcere revitalizantă, ce nu se poate compara cu plăcerea plinătății de viață pe care ne-o dă Dumnezeu. În privința aspectului păcătos al împreunării, unii teologi spun că nu acest act e cel care mijlocește transmiterea păcatului strămoșesc, mai ales atunci când soții sunt creștini. Acest păcat vine deosebit de voința părinților, venind de la primii oameni, fiind curățit prin Botez. Problema poate fi pusă și altfel: în ce măsură ne putem (sau nu) identifica – fie ca nou-născuți, fie ca părinți – cu primii oameni, cu alegerea lor? Aspectul juridic (vinovăția ce atrage pedeapsa) nu ne spune prea multe. Relația dintre Dumnezeu și primii oameni se dorea una de iubire, dar fiindcă omul a refuzat, s-a alăturat gândirii dobitoacelor, pentru revenirea lui în sine fiind necesar un fel de „dresaj” întemeiat pe legea veche, pentru ca omul să se miște cât de cât rațional. După Apostolul Pavel (Rom. 8), așa-numitul păcat strămoșesc pare a fi legat de *legea* (sau deprinderea) *păcatului și a morții*, introdusă de om prin neascultare, adică, după Sfântul Maxim, prin abaterea conștiință de către om a puterilor firii (fizice și intelectuale) de la viața cu Dumnezeu la viața de sine și pentru sine. Legea păcatului e modul greșit de raportare al omului față de Dumnezeu și lume, respectiv neascultarea de El, mod prin care omul își creează - din îndemnul Satanei și prin propriile închipuiri - o lege proprie de existență, legea păcatului. Păcatul e în primul rând depărtarea de Dumnezeu, poruncile Lui, dreptatea Lui etc., celelalte înțelesuri ale lui fiind strict legate de acest sens de bază. Legea păcatului închipuită de el duce la toate nenorocirile ce se pot închipui, sfârșind în moarte. Fără Dumnezeu, care să semene viața dumnezeiască în suflet, omul seamănă numai moarte. Ce sunt exact aceste două legi pomenite mai sus, o poate afla numai cel ce a prins gândul Apostolului, care la rândul lui a prins gândul lui Hristos. Prin urmare, așa judecând, împreunarea cea din păcat de care se zice mai sus e binecuvântată în măsura în care nu se resimte de legile mai sus-zise; dar aceasta nu se va putea face desăvârșit niciodată. Ce știm din notele Părinților de mai sus e că slăbiciunea, înclinația spre păcat nu îi este firească omului, nu e stăpânit în mod necesar de ea, altminteri el n-ar mai fi fost liber, ci controlat ca o marionetă de ceva sau cineva din afara lui (Diavolul); totuși, ea constituie o lege de care, până la învierea cea de obște, cu greu se pot lepăda desăvârșit oameni |

are începutul pentru pătimăşa îndulcire. Drept aceea, bine zice că din păcat s-a zămislit şi s-a născut.

7. Că iată, adevărul ai iubit,

Aceasta s-a zis de David pentru adevărata mărturisire ce a făcut, a păcatului, zicând că: „De vreme ce Tu iubeşti adevărul, pentru aceasta şi eu am mărturisit adevărul acesta, şi am spus că am păcătuit”. Iar zicerea *că iată* este de prisos, atât la stihul acesta, cât şi la stihul de mai sus, după obiceiul limbii evreieşti, care întrebuiţează multe ca acestea.

cele nearătate şi cele ascunse ale înţelepciunii Tale mi-ai arătat mie.

Cuvântul acesta l-a zis David spre a sa ruşinare şi înfruntare, de ca şi cum ar zice că: „Tu, Doamne, atât de mult m-ai iubit, încât mi-ai descoperit tainele ascunse ale purtării Tale de grijă şi ale înţelepciunii Tale prin Sfântul Tău Duh, iar eu m-am arătat nemulţumitor faţă de atâta dar; şi nu am greşit întru neştiinţă, ci având cunoştinţa legii Tale, şi ştiinţa tainelor Tale”.

8. Stropi-mă-vei cu isop, şi mă voi curăţi;

Mulţi au zis multe cuvinte despre graiul acesta, nici unul însă nu a zis ceva arătat şi neîmpotrivit. Iar eu zic că David, prin cuvintele acestea, prooroceşte pentru sine, cum că se va ierta păcatul lui mai desăvârşit, şi că pentru iertarea aceasta i se va umple inima de bucurie, deoarece legea curăţa, prin stropirea cu isop, pe unii care se spurcau care este un fel de plantă (buruiiană) foarte curăţitoare: „Pentru aceasta, după asemănarea buruienii acesteia curăţitoare, mădăjduiesc că mă vei stropi cu curăţitoare stropire”. Iar aceasta este [una cu] un cuvânt de iertare de la Dumnezeu, ori şi lacrima pocăinţei, fiindcă şi lacrima, de la Dumnezeu se dăruieşte, şi mai ales ceea ce iese fără osteneală⁸⁵.

⁸⁵ Iar dumnezeiescul Chiril zice: „Lătuşiş dar [indirect] (prin fierbinţeala şi curăţirea isopului) arată lucrarea Sfântului Duh ceea ce se face întru noi, al Cărui dar ne face pe noi fierbinţi cu duhul, şi toată spurcăciunea cea dintru noi o şterge, ca un foc nevăzut intrând întru noi. Pentru aceasta dar zic purtătorii de Duh că ne botezăm de Hristos cu Duhul Sfânt şi cu foc (cf. Mt. 3: 11). Căci cinstitul sânge al lui Hristos nu numai de stricăciune ne izbăveşte, ci şi de toată necurăţia cea înăuntrul ascunsă, şi de a ne răci către lenevire nu ne lasă”. Zice însă şi Teodorit: „*Isopul* este o ghicitoră de alte lucruri, amintind că în Egipt au stropit pe praguri cu sângele oii cu mănunchi de isop, scăpând de mâinile pierzătorului [cf. Ieş. 12: 26, 27; atunci s-a aşezat Sărbătoarea Paştilor]. Iar acelea erau mănunchiuri a mântuitoarelor patimi, că şi aici, sânge şi lemn mântuitor este, şi mântuire care se dăruieşte celor ce vin către Domnul cu credinţă”. Încă şi dumnezeiescul Atanasie:

spăla-mă-vei, și mai vârtos decât zăpada mă voi albi.

Ceea ce a zis mai sus - *mai vârtos mă spală de fărădelegea mea* - aceasta o zice și aici, îndoin [repetând] cuvintele pentru îndulcirea sufletului său⁸⁶.

9. Auzului meu vei da bucurie și veselie*,

„Doamne, zice, Tu vei răsună în urechile sufletului meu bucurie și veselie, cum că s-au iertat desăvârșit păcatele mele.”

bucura-se-vor oasele mele cele smerite.

„Oasele mele, zice, cele ce s-au smerit și s-au ticăloșit de greutatea păcatului, se vor bucura, ușurându-se prin iertarea lui.” Iar [pornind] de la *oase*, se arată David în întregime. Hrisostom încă și Chiril zic cum că aceasta o a zis David pentru înomenirea Domnului, adică cum că: „Îmi vei vesti, Doamne, bucuria cea a toată lumea ce se va face tuturor pentru negrăita înomenire a Fiului Tău, și că smeritele mele oase, îndată cu vestirea aceasta, vor sări oarecum și vor sălta de multa dulceață”⁸⁷.

„«Tu, Doamne, zice, Cel ce ești adevărul și iubești adevărul, vrând să petrecem noi într-un adevăr, ne vei curăța de păcatul cel din început». Cu isopul însă aseamănă lucrarea Sfântului Duh, ca una ce înfierbântă [încălzește] și toată spurcăciunea cea dintru noi o curățește”. Și Isihie: „Precum și noi, într-un darul Botezului, cu apa ne spălăm, iar cu Duhul ne luminăm (La Nichita)”.

⁸⁶ Iar Marele Vasile zice: „Pentru ce, într-un cele albe, zăpada s-a luat pentru închipuirea albeții? Căci zăpada, apă fiind cu lucrul [de fapt], prin adăugirea văzduhului [prin trecerea prin aer, prin amestecarea cu el] se face albă, tot așa și sufletul, pricinuirile [prilejurile, temeiurile] cele firești, cu ajutorul Duhului împreună crescând el, se face vrednic de luminarea ceea ce se dă sfinților”. Zice însă și Teodorit: „Singur darului Botezului poate să lucreze această curățire; și aceasta și prin Isaia Proorocul făgăduia a o da Domnul a toate: *De vor fi, zice, păcatele voastre ca finicul, ca zăpada le voi albi* (Is. 1: 18). Acesta și însuși Marele David le pre-vestește, zicând: *Când Împăratul Cel ceresc va aduna pe împărați în țara Sa, ei vor fi albi ca zăpada în Selmon* (Ps. 67: 15). Deci aceasta o zice și aici: «De darul acesta ce se va da tuturor oamenilor am trebuință, că singur acela cu scumpătate [cu de-amănuntul] poate a mă curăți și a-mi da albirea zăpezii [și a mă face alb ca zăpada]»”.

* Lit. *Auzită îmi vei face mie bucuria și veselia*. Sau *Bucurie și veselie mă vei face să aud*.

⁸⁷ Iar dumnezeiescul Chiril zice: „Și care ar fi această bucurie, fără de cât cunoștința cea despre Înviere? Dar când alteându-se vor bucura oasele noastre, dacă nu în vremea Învierii, când, precum zice proorocia: *Oasele noastre ca iarba vor răsări* (Is. 61: 14)? Cu cuvîntă însă după zicerea *stropi mă vei cu isop* a adăugat acestea, căci nădejdea Învierii

10. Întoarce fața Ta de către păcatele mele,

„Arătate, zice, se află înaintea atotvăzătoarei Tale cercetări, Doamne, păcatele mele, întoarce dar cercetarea Ta aceasta de către păcatele mele și, trecându-le cu vederea, șterge-le toate din cartea faptelor mele.”⁸⁸

urmează cu harului Sfântului Duh, aducând pe cei ce au crezut în Hristos la începuturile vieții nefârșite și de trei ori fericite. Drept aceea, curățirea cea prin Sfântul Botez se face îndată; iar că darul Sfântului Duh Celui ce sfințește și unește inimile credincioșilor se dă intru Hristos și se aude este o nădejde nemincinoasă, [adică] bucuria și veselia cea pentru bunătațile ce vor să fie”. Iar altul zice că prin *oase* se înțeleg aici puterile sufletului, pe care le înnoiește Hristos după ce au pățimit zdrobire. Iar mai simplu: „Voi auzi, zice, plaslul bucuriei, că mi se iartă păcatul cel îndoit”. A zis însă și Isihie: „Se smeresc cu adevărat oasele sufletului, adică puterile, și se zdrobesc de păcat, și, cu pocăință schimbându-se dinăuntru, înfloresc și se întorc la bucuria cea din început (La Nichita)”.

⁸⁸ Isihie însă zice: „Șterge nu unul, ci toate păcatele mele, că îndestul e și unul a trimite în (Ihena). Deci noi să nu ne lenevim dinspre îngrijirea vreunui păcat în care s-ar întâmpla să cădem, că de s-ar afla haina noastră întinată prin orice fel de întinăciune, în camera cea de nuntă a Împăratului a intra, sau în cartea Lui a călca nu putem. Și Pavel, adevărind-o, zice: *Nu vă amăgiți, nici curvarii, nici malachienii, nici lacomii de averi, nici ocărătorii, nici răpitorii Împărăția lui Dumnezeu nu o vor moșteni* (1 Cor. 6: 9). Se roagă însă Proorocul, zicând: *Întoarce fața Ta de către păcatele mele*; că de nu va trece cu vederea Dumnezeu greșelele noastre, nu putem a ne mântui. Dar cum se isprăvește aceasta? Când noi ne vom iscusi în fapte bune și în virtuți, căci către acestea să tragem ochiul Domnului, că așa vom putea a-L depărta și de la privirea păcatelor noastre (La Nichita)”. Iar Augustin zice: „De voiești să te asculte Dumnezeu și să întoarcă fața Sa de la păcatele tale, și să nu le vadă, trebuie ca tu să le ai totdeauna înaintea ta și să le plângi, pentru că dacă tu vei arunca înapoi a păcatele tale și le vei uita, Dumnezeu le vede înaintea ta și Își aduce aminte ca să te muncească (în tâlcuirea aceluiași psalm)”. Și Hrisostom zice: „Adună toate păcatele tale, și ca într-o carte scrie-le, că, de le vei scrie tu, Dumnezeu le șterge, și de nu le vei scrie tu, Dumnezeu Și le va scrie, și seama îți va cere [și-ți va cere socoteală]. Deci mult mai bine este de către noi a se scrie, și de sus a se șterge decât, dimpotrivă, noi uitându-le, Dumnezeu înaintea ochilor noștri a le aduce în ziua aceea”. [Hrisostom pare a propune să ne „scriem” pe tablele minții păcatele noastre; este o chemare la conștientizarea amărăciunii și rănilor pricinuite de păcat; cine nu cugetă bine la păcate până în momentul mărturisirii sau nu le vede în gravitatea lor, pe acela nu îl doare pentru ele, înseamnă că încă se îndulcește sau se folosește de „leacurile” patimilor și ale plăcerilor, care i se par mai la îndemână, prin care își închipuie că-și poate obloji rănilor și indulci amărăciunea pricinuită de păcat. Dar la această conștientizare se ajunge prin cunoașterea a ceea ce am pierdut și la ce am ajuns. Fără o călăuzire puternică, duhovnicească din partea unui duhovnic este puțin probabil ca credinciosul sau omul în general să ajungă la o asemenea conștientizare; totuși, o simplă ascultare a păcatelor din partea unui duhovnic și acordarea iertării lui Dumnezeu printr-o scurtă rugăciune și

și toate fărădelegile mele șterge-le.

11. Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeuule,

Inima însemnează multe lucruri, uneori însemnează pe ea însăși ca parte trupească, iar alteori pe cea mai din adânc stăpânitoare parte, după zicerea: *Pentru ce se suie gânduri în inimile noastre* (Lc. 24: 38). Uneori însemnează socotința* și voința*, precum aceasta: *Iar inima lor departe este de Mine* (Is. 29: 13). Alteori însă, buna-voință și plăcere, precum aceasta: *Aflat-am pe David, fiul lui Iesei, om după inima Mea* (I Împărați 13: 14; fapte 13: 22). Uneori însemnează sufletul, după zicerea aceasta: *Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeuule*, adică „rogu-Te, Dumnezeuule, nu să înființezi și să zidești alt suflet întru mine, ci pe acesta ce este întru mine să-l înnoiești și să-l faci să fie în frumusețea lui cea dintâi și firească, căci de vei depărta Tu de la sufletul meu vechimea pe care o a dobândit din spurcăciunea păcatului, vei zidi întru mine inimă curată”. Deci zicerea *zidește* se înțelege aici în loc de „prefă-l precum era”⁸⁹.

recomandarea unui canon nu sunt în general suficiente. Cel ce caută iertarea lui Dumnezeu prin duhovnic trebuie, sau este de dorit, pe lângă rostirea rugăciunilor personale, să găsească sau să recunoască în acesta Duhul lui Dumnezeu, nevoița și viața lui sfântă, de unde să ia pildă de sfințenie, cuvânt cu putere în stare să cutremure patimile celui zdrobit de ele; se poate întâmpla ca slăbiciunea unui duhovnic să fie pricinuită și de delăsarea fiilor săi duhovnicești care îl dezamăgesc adesea, dar dacă el într-adevăr are o viață sfântă, e mai puțin probabil să slăbească așa de ușor; este până la urmă o interdependență, dar responsabilitatea cea mai mare cade totuși pe duhovnic, căci el trebuie să fie călăuzitor dumnezeiesc sau să nu fie deloc.]

* γνώμη = capacitatea de judecată și cunoaștere; mintea, judecata.

* προαίρεσις = hotărâre, alegere în vederea unui scop.

* ἀποκαταστάσις de la ἀποκαταστάνω = a restaura, a rânduî lucrurile după cum erau inițial.

⁸⁹ Iar Marele Vasile așa tâlcuiește: „Aici, *zidirea* nu însemnează ființa, ci îmbunătățirea: «Zidește, zice, adică nu mă înființa acum, ci sufletul meu cel învechit și putrezit din răutatea păcatului înnoiește-l». Și Chiril zice: „În Scriptură, *zidirea* nu se zice numai aducerea din neființă la ființă, ci și prefacerea întru îmbunătățire a lucrului ce este [cu pricina]. Aici, *zidirea* este prefacerea lucrului spre mai bune. (...) Că, de vreme ce David era cu inima lui zidită, a căzut însă împreună în preacurvie și ucidere, și se povârnea spre stricăciune; zice *inimă curată zidește întru mine* nu despre ființa sufletului, ci despre petrecerea mai bună”. Zice însă și Teodorit: „«De vreme ce am primit bătrânețea păcatului, cu iubirea Ta de oameni întinereste-mă». (...) Acestea și prin Proorocul Iezechiel le făgăduiește Stăpânul: *Că voi da lor, zice, inimă nouă, și duh nou* (Iez. 36: 26). Aceasta și Fericitul David o a cerut aici: inima sa cea vătămată să se înnoiască, [la fel] și cuvântărima [raționalitatea], ca să curățească socotința sufletului și sa o îndrepteze, spurecată fiind cu indulențele și cu bantuilele Diavolului. Că «a zidi» în dumnezeiasca

și duh drept înnoiește întru cele dinlăuntru ale mele.

Înnoiește se înțelege în loc de „pune din nou”, adică: „De acum înainte, pune, Doamne, duh drept, adică dar de dreptate întru măruntaiele mele pentru ca să îndrepteze mișcările cele strâmbe și sucite pe care dracu' le-a pus într-însele”. Iar prin *cele dinlăuntru*, David numește părțile sufletului. Zice însă și Dumnezeu prin Iezechiil pentru iudeii ce se aflau robiți în Babilon: *Și voi da vouă inima nouă, și duh nou voi da întru voi, și voi lua din trupul vostru inima cea de piatră, și voi da inimă de carne* (Iez. 36: 26), adică: „Voi înnoi inima voastră care s-a bolnăvit, și osârdia voastră care a slăbit”⁹⁰.

Scriptură de multe ori se zice în loc de «a îndrepta» (La Nichita)”. [O sistematizare foarte precisă a antropologiei biblice nu va fi posibilă niciodată. De altfel, Părinții n-au încercat să facă tratate de antropologie, așa cum înțelegem noi astăzi, prin care să pretindă că omul se poate defini exact într-un fel sau altul. Omul se înțelege pe sine cel mai bine în relație cu Dumnezeu (și cu aproapele în general) în suspinurile rugătoare, în contemplație. S-a spus de către cineva că evreul din Scriptură gândea cu inima (înțeasă aici ca cer duhovnicesc sau spațiu al întâlnirilor cu Dumnezeu, sau ca mijloc al robiei în care ne aduce Satana), adică având-o ca temei de inspirație pe aceasta, starea duhovnicească a acesteia fiind determinantă pentru funcționarea raționalității și a socotinței [λογισμός] sufletului. Nu întâmplător zice Zigabenu mai sus că prin inimă se înțelege uneori în Scriptură mintea. Omul biblic, religios gândește în primul rând prin legile duhovnicești sau gânditorești ce vin pe diferite căi de la Dumnezeu, restul realităților fiind de ordin secundar, în schimb, pentru omul necinstitor de Dumnezeu, legat de realitățile acestei lumi, ordinea este inversată, realitățile secundare fiind criterii de evaluare și de viață ale celor superioare, duhovnicești. Toate remediile pe care psihologia păgână actuală sau omul secularizat în general le caută pentru „îndreptarea” disfuncționalităților psihicului uman s-au soldat și vor solda cu eșecuri și dezamăgiri. Întinericul lipsei de discernământ în propriile acțiuni și gânduri nu poate fi risipit decât prin lumina Dumnezeului celui viu ce voiește a con-viețui și împreună-lucra cu noi, El este Logosul, Rațiunea, Cuvântul Suprem, Călăuză adevărată a socotinței și raționalității noastre; El, Cel ce este Lumină, ne poate face și pe noi lumini și călăuze ale celorlalți prin identificarea de simțăminte cu El, adică prin împărtășirea în Sfânta Euharistie; părinții ne nasc cu trup neputincios, omenesc, supus slăbiciunilor, El ne naște din nou cu trup plin de puterea Dumnezeirii Lui, și a puterii Lui prin care a biruit toate ispitele și slăbiciunile trupești.]

⁹⁰ Iar Grigorie Teologul zice: „Prin *inimă* și *cele dinlăuntru* socotesc că zice lucrarea cea înțelegătoare, pornirile [lit. mișcările] ori gândirile acesteia; și le cere pe acestea nu ca și cum nu le-ar avea — că cine altul putea să le aibă, fără de David cel atât de mare? — ci ca pe un nou cunoscând pe acesta [duhul] ce i se adaugă acum [cerând să aibă lucrarea înțelegătoare (διδασκαλικόν — intelectuală) a inimii înnoita prin duh drept sau stăpânitor], și s-a zis *duh drept*, adică fiindcă este dimpotrița [contrar] suieturii [ποκολιότητα — strămbătății, incovoierii, vicleniei] șarpelui, că, după Scriptură, *Duhul Sfânt al învățăturii*

12. Nu mă lepăda de la fața Ta, și Duhul Tău Cel Sfânt nu-L lua de la mine.

„Să nu mă lepezi, zice, Doamne, de la cercetarea dumnezeieştii Tale feţe, cu toate că eu m-am făcut nevrednic de cercetarea Ta, nici să mă lipseşti de Sfântul Tău Duh, adică să nu iei darul proorociei din pricina păcatului.” Drept aceea, din zicerea aceasta se încheie cum că şi după păcat nu a lipsit cu totul şi desăvârşit de la David darul proorocesc, precum am zis la începutul psalmului⁹¹.

va fugi [φεύξεται. Sau: *va pune pe fugă vicelșugul*] de vicelșug (Întel. 1: 5); și ca Cel ce este Însuși Dreptatea, și Însuși Adevărul, abateri și plecări într-o parte și într-alta neavând, puterea stăpânitoare și domnească [ἀρχικός = de control] și stăpânitoarea minte poate a o îndrepta”. După Marele Atanasie însă, mintea o a numit *duh*, iar *drept*, întărirea minții, de ca și cum ar fi zis: „Întărește-mi mintea mea, ca să nu mai fie lesnicioasă a cădea în păcat”. Iar dumnezeiescul Maxim zice: „*Inimă curată* e aceea ce-I înfățișează lui Dumnezeu pomenirea cu totul neștiutoare (pomenire socotesc însă a fi mintea), și gata fiind a însemna în sine numai închipuirile [τύπος] cele plăcute lui Dumnezeu prin care firește [Dumnezeu] este a Se face arătat; întru care minte, ca pe o tablă bine netezită, pentru nemărginita strălucire, intrând Dumnezeu, scrie într-însa legile Sale; de se va zidi de Dumnezeu întru noi inimă curată, îndată are încăpere [loc] Duhul a Se înnoi în cămările cele mai dinăuntru ale sufletului nostru”. Iar Teodorit zice: „*Duh* însă nu pe Cel Preasfânt îl zice, ci repejunea [ὀρμη = pornirea] puterii celei cuvântătoare [raționale]”. Iar Atanasie: „«Sufletul meu, zice, cel ce s-a învechit și s-a făcut carne de către păcat, înnoiește-l»; că închipuirile cele din păcat ștergându-se, se zidește inimă curată. Iar cele *dinlăuntru* ale sufletului sunt dreptele înțelegeri, despre care zice [psalmul]: ...și toate cele dinlăuntru ale meu binecuvântează numele *cel sfânt al Lui* (Ps. 102: 1). Iar *duh drept* ori este Sfântul Duh, ori conștiința cea dreaptă, despre care zice Pavel: *Duhul omului, cel ce este într-însul* (I Cor. 2: 11) (La Nichita)”. [Cuvintele Părinților de mai sus par să se contrazică, dar nu este așa: Teodorit zice că duhul omului nu este una cu Preasfântul Duh, iar Atanasie zice că aceasta este cu puțință, deși oferă și o alternativă, asemănătoare cu cea emisă de Teodorit. Dacă *duh drept* se referă la Preasfântul Duh, atunci David cheamă cumva Duhul pentru a-i înnoi, îndrepta sau întări duhul său, care înnoire e menită a zidi o conștiință dreaptă (după Atanasie) și o putere cuvântătoare, rațională (după Teodorit), ca expresie a acestei conștiințe. Iată cum cugetul Părinților e întotdeauna unul.]

⁹¹ Iar Marele Atanasie zice dimpotrivă, anume că l-a părăsit pe el Duhul din pricina păcatului. Și Hrisostom zice: „Darul Duhului îl cer, darul cel mare; s-a dus de la mine darul, ca o porumbiță văzând noroi; ca pe o albină îl voiesc să se întoarcă”. Poate însă după aceasta se învoiesc aceste două socotințe ce se arată potrivnice una alteia, că Eftimie zice că nu s-a dus de la David darul Duhului desăvârșit și pentru totdeauna. Iar Atanasie și Hrisostom zic că în parte s-a dus de la dânsul, măcar că iarăși însuși Hrisostom în tâlcuirea aceluiași stih zice: „Luminat învățăm prin aceste cuvinte că nu s-a dezbrăcat de darul Sfântului Duh, că nu ca dezbrăcat se roagă să-l dobândească, ci a nu se lipsi de el cere”. Într-una aceasta o zice și Teodorit, aceleași ziceri ale lui Hrisostom, pentru aceasta se

13. Dă-mi mie [înapoi] bucuria mântuirii Tale,

„Dă-mi, zice, Doamne, bucuria aceea de mântuire pe care o aveam mai-nainte de păcat, de la Tine luând-o.” Vezi însă, o cititorule, că David, pentru proorocescul dar – pe care nu-l pierduse – se ruga mai sus ca să nu-l ia de la el, iar aceasta ce a pierdut, adică bucuria conștiinței cea mai-nainte de păcat, aceasta se roagă să i se dea iarăși, fiindcă mai-nainte de păcat se bucura cu conștiința, [anume pentru] că are un astfel de mare Mântuitor al Său, pe Dumnezeu⁹².

și cu duh stăpânitor mă întărește.

„Întărește-mă, zice, Doamne, cu stăpânitorul dar al Sfântului Duh, ca adică să stăpânesc patimile, și să mă povățuiască către faptele bune.” Prin dar de îndreptare și dar stăpânitor se înțeleg puterile și lucrările ce de Duhul Sfânt se dau sufletului.

14. Învăța-voi pe cei fărădelege căile Tale, și cei necredincioși la Tine se vor întoarce.

Și această zicere este proorocie a lucrului ce urma a se face: că după ce propovăduirea Evangheliei s-a lătit între neamurile cele nelegiuite, atunci și cartea aceasta a psalmilor lui David s-a făcut tuturor celor fărădelege și necinstitorilor de Dumnezeu învățătoare de fapte bune și de cunoștința de Dumnezeu, fiindcă în toate zilele se citește aceasta în Biserică⁹³.

și conglăsuiesc [se pun acord] cu socotința domnului Eftimie. Vezi însă și la stihul 43 al Psalmului 118, adică la tâlcuirea zicerii: *Și să nu iei din gura mea cuvântul adevărului*. Unde zice însuși Eftimie: „Să nu ridici, Doamne, de la mine darul cel proorocesc în vreme îndelungată, că, deși s-a oprit după iconomie la o vreme, iarăși [cer] să mi se dea”. Iar Isihie zice: „Cu adevărat, rău este slugii când se păgubește de fața stăpânului său, așijderea și fiului de a părintelui, și a ostașului de a împăratului, că unul ca acesta se află izgonit. Iar la Dumnezeu aceasta pricinuieste pierire celui ce o pătimește, că nici Părinte numai, nici Stăpân și Împărat este nouă Dumnezeu, ci tot din ce-ai zice din cele ce ajută vieții și mântuirii noastre se află. Drept aceea, când își întoarce fața Sa de la noi Duhul cel Sfânt, întru Care este toată darea bunătăților noastre, de toate păgubindu-ne, îndată pierim (La Nichita)”. [Sfințitul Augustin, în Comentariul său la Psalmi, zice că în versetele 12, 13a și 13b se găsesse pomeniți Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.]

”Iar Atanasie zice: „*Bucurie de mântuire* zice pogorârea Mântuitorului, de toată bucuria fiind plină”. Asemenea și Didim zice.

⁹¹ Același Atanasie zice: „*dzbăvindu-ma, zice, Tu, de pacat, îndată da mi mie Stăutul Tău Duh, și atunci iarăși voi învăța căile Tale pe cei ce calcă poruncile Tale, și celor ce*

15. Izbăvește-mă de vărsarea de sânziuri, Dumnezeuule, Dumnezeul mântuirii mele;

După istorie și după literă, *sânziuri* numește David uciderile cele nedrepte, și mai ales uciderea nedreaptă a lui Urie. Iar anagoric (mai cu înaltă înțelegere), *sânziuri* se zic demonii, pentru că se bucură și se tăvălesc în sânziuri, atât când se ucid oamenii, cât și când se jertfesc celelalte vietăți. Iar *Dumnezeul mântuirii* zice în loc de „Mântuitorul meu”. Iar repetarea zicerii *Dumnezeule, Dumnezeul...* arată rugăciunea lui David cea din inimă și covârșitoare.

bucura-se-va limba mea de dreptatea Ta.

„Și însăși limba mea, zice, se va bucura pentru vestirea judecății Tale, Doamne.” *Dreptate* însă numește aici David pe aceea pe care Dumnezeu o a dat lui, adică slobozenia [libertatea] și neînvinovățirea* păcatului și a osândeii. Căci cel ce se sloboade, acela se și îndreptează⁹⁴.

16. Doamne, buzele mele vei deschide, și gura mea va vesti lauda Ta.

„Fiindcă, zice, m-am învățat de la darul cel proorocesc al Sfântului Tău Duh, pentru aceasta știu că iarăși vei învrednici buzele mele și gura mea spre

păcătuiesc le voi fi pildă de pocăință, și pe toți îi voi întoarce la bunătatea Ta». Că asemenea cel ce se curățește și cel ce se întoarce prin pocăință se făcure pildă la mulți”. Zice însă și Isihie: „Și precum acela zice despre vindecare, mai mult se crede [este crezut] cel ce a fost bolnav, luând iscusire de doctorie, așa și cei ce s-au mântuit prin pocăință se află ușă de întoarcere și de mântuire altor păcătoși, încât și Pavel cu îndrăzneală strigă: *Hristos a venit în lume ca pe păcătoși să mântuiască, dintre care cel dintâi sunt eu* (1 Tim. 1: 15), adică: «De nu credeți propovăduirii propovăduind mântuirea păcătoșilor, de la mine, propovăduitorul, învățați-vă, că prigonitor al Bisericii lui Hristos fiind, mi s-a încredințat a mă face slujitor al Evangheliei». De unde și Hrisostom zice: „Naufragiul dreptului (sfărâmarea corăbiei) este port (liman) al păcătoșilor”.

* ἁθωσεν = neînvinovățire sau nepedepsire.

⁹⁴ Chiril însă, prin *dreptate*, înțelege darul cel ce îndreptează prin credință pe păgâni și șterge pe cei întinați. Adică pe Însuși Hristos, Care S-a făcut nouă, de la Dumnezeu și Tatăl, *Dreptate*, și Sfințenie, și Izbăvire”. Iar Teodorit zice: „Aceasta așa o a tâlcuit Simmah: «Limba mea va povesti dreptatea Ta, că dobândind iertare, nu voi tăcea, ci voi petrece lăudându-Te, și darurile Tale povestindu-le»”.

slavoslovirea* și lauda numelui Tău, precum le deschideam și mai-nainte de păcat, care acum sunt închise de prihănirile și mustrarea conștiinței mele.”⁹⁵

17. Că de ai fi voit jertfă, Ți-aș fi dat, arderile de tot nu le vei binevoi.

Vezi, o cititorule, că și aici iarăși leapădă David jertfele cele legiuite ale dobitoacelor celor necuvântătoare, zicând: „De ai fi voit Tu, Doamne, jertfă, eu Ți-aș fi dat Ție, dar Tu nu numai că nu dorești simplu jertfă, ci nici arderi de tot nu primești, pentru că arderile de tot, adică jertfele cele ce ardeau de tot înaintea lui Dumnezeu, acelea erau mai cinstite decât celelalte”. Drept aceea, David, deși mai în urmă aducea jertfe lui Dumnezeu, aceasta o făcea întâi [pe de-o parte] fără buna-voință*, pentru singură porunca legii (care după pogorământ porunca aceasta, precum mai-nainte am zis la Psalmul 49, stih 9), și alta încă [pe de altă parte], că nu venise vremea jertfei celei noi ale Evangheliei Darului, care este jertfa cea de laudă și cea fără de sânge a dumnezeieștilor Taine⁹⁶.

18. Jertfa lui Dumnezeu: duhul zdrobit,

„Jertfă, zice, bine-primită lui Dumnezeu este sufletul acela ce din smerenia sa cea de bunăvoie se zdrobește și se sfărâmă.”

inima zdrobită și smerită Dumnezeu nu o va defăima.

Scriptura numește de multe ori prin inimă sufletul (și vezi înapoi la *Inimă curată*, în același psalm), fiindcă inima este prea-unită cu sufletul, așijderea și sufletul este prea-înființat* cu inima, pentru aceasta, și când pătimește vreo

* ὑποπόλογίαν.

⁹⁵ Că zice dumnezeiescul Hrisostom: „Păcatul firește urmează a lega limba și a astupa gura, a o sugruma și a o sili pe ea să tacă”. Asemenea întocmai și Teodorit zice. Încă și Isihie zice: „Vezi că buzele lui David erau închise din pricina păcatului, dar iarăși s-au deschis cu pocăința și povestesc lauda lui Dumnezeu (La Nichita)”.

* χωρίς προαίρεσις = fără voia sa, fără a prefera să facă aceasta, nefiind alegerea lui.

⁹⁶ Iar oarecare [ἀνώνυμος] nenumit zice că aceste zise David vederat le-a arătat, că în vremea pocăinței sale nu a adus nici o jertfă dintr-ale legii. Pentru aceasta, nici în Cartea Împăraților nu o aflăm pe aceasta a fi. Și pentru ce? Pentru că, prooroc fiind, el știa că Dumnezeu într-acest fel de jertfe nu binevoiește, căci jertfele de acest fel nici nu erau îndestulate [suficiente] pentru a-l curăța de ucidere și de curvie, că [de altfel,] nici legea nu a făgăduit aceasta, ci pentru a se pedepsi totdeauna (La Nichita).

¹ πολλὰ ἐμπλεκόμενα (este) strâns legat de, lipit de, credincios, fidel; dar și lamuritor, tâlmăcitor al... Inima este izvorul trăirilor sufletului înțeles ca minte ce se ocârmuiește prin rațiune sau judecată din datele culese de simțuri. Judecând din cele ale inimii,

vătămare inima, îndată sufletul zboară și se duce din trup: „Sufletul dar, zice, cel zdrobit și smerit, Dumnezeu nu-l va defăima, adică [deoarece] nu-l urăște”⁹⁷.

19. Fă bine, Doamne, întru bunăvoința Ta, Sionului,

Cu aceste cuvinte se roagă David pentru zidirea cea de-a doua și înnoirea Ierusalimului - care urma a se face în urmă după slobozirea iudeilor din Babilon. Să-i facă bine întru bunăvoința Sa, adică cu împreună-lucrarea Sa.

înțeală și ca mijloc sau putere de comunicare sau influențare între Dumnezeu și om sau între vrăjmaș și om, sufletul, credincios ei (sau Lui), are nevoie de judecată plină de deslușire, pe care și-o ia numai de la persoana cu care comunică sau cu care se cuminecă - fie Dumnezeu, fie Diavolul. Dar asta nu presupune neapărat ca în orice acțiune, cuvânt (deși n-am face rău dacă am face și astfel) să căutăm prin cereri și rugăciuni voia lui Dumnezeu pentru a face cutare și cutare lucru. La un moment dat, lucrurile ar trebui să meargă de la sine, o dată ce această „mașină” conștientă numită om este bine întreținută prin ajutorul lui Dumnezeu, numai că, spre deosebire de mașinile obișnuite, în om este, rămâne întotdeauna un loc și o sete de „combustibil” sau viață de la Dumnezeu. Despre inimă s-a vorbit mult mai nuanțat ceva mai-nainte, la Psalmul 50: 11.

⁹⁷ Zice însă Marele Vasile: „Zdrobirea inimii este pierzarea omenștilor cugetări. Căci cel ce a defăimat pe cele de aici, și s-a dat pe sine Cuvântului lui Dumnezeu, și mintea sa o a adâncit în înțelesurile cele mai presus de om și mai dumnezeiești, acesta ar fi care are inima zdrobită și care o ar face pe ea jertfă nedefăimată de Domnul. Că aceia cărora Dumnezeu le face bine, voindu-i a umbla întru înnoirea vieții, zdrobesc pe omul lor cel vechi; pentru aceasta, jertfă (plăcută) lui Dumnezeu este zdrobitul duh că se zdrobește duhul lumii care lucrează păcatul ca să se înnoiască întru cele dinăuntru cel drept, și trebuie inima cea mândră și falnică să o zdrobim, ca smerirea ei să se facă jertfă lui Dumnezeu”. Zice și Cuviosul Marcu [Marcu Ascetul, cunoscut scriitor filocalic, ale cărui scrieri se găsesc în *Filocalia*, Vol. I]: „Fără zdrobire de inimă, cu neputință este a ne izbăvi de răutate, iar inima o zdrobește întreita înfrânare: a somnului, a pântecelui, și a trușetii odihne”. Zice însă și Teodorit: „Dumnezeiescul glas auzindu-l Preadumnezeiescul David - *nu voi primi din casa ta viței, și din turmele tale țapi* (Ps. 49: 10) -, zice: «Jertfă, jertfă plăcută Ție și poftită este smerirea cugetării; pentru aceasta, foarte smerind inima mea, și ca cum [ἐλεγον = așa-zicând, cu alte cuvinte] zdrobind-o și subțind-o, jertfă plăcută Ție o aduc». Aceste cuvinte și fericirii tineri din cuptor le-au întrebuințat, că ziceau: *Întru inimă zdrobită și întru duh de smerenie ne rugăm să fim primiți înaintea Ta, ca niște arderi de tot de berbeci și de țapi grași* (Dan. 3: 9)”. Asemenea și Isihie zice: „Smerita cugetare o numește Duhul a fi jertfă primită lui Dumnezeu, zicând: *Fericiți cei săraci cu duhul, că acestora este Împărăția lui Dumnezeu* (Mt. 5: 3). Cum însă vom zdrobi duhul nostru spre a se smeri? Atunci când, făcând noi cu adevărat binele, nu ne vom înălța, și necurmată pomenirea păcatelor de o vom avea (La Nichita)”. Însemnează că Sfântul Augustin numește lacrimile sudori ale inimii și sânge al sufletului; iar cel ce plânge pentru păcatele sale, prin lacrimi aduce lui Dumnezeu jertfă bine-primită sudoarea inimii sale și sângele sufletului său. Pentru aceasta, un sfânt, la aceasta privind, a zis: „Mai bine primește Dumnezeu pocăința celui smerit când se pocăiește, decât nevinovăția dreptului celui leneș și neosârdnic”.

și să se zidească zidurile Ierusalimului.

Se roagă să se zidească zidurile Ierusalimului, care au fost risipite de babilonieni.

20. Atunci vei binevoi jertfa dreptății, prinosul și arderile de tot;

„Atunci, zice, vei primi jertfă dreaptă, Doamne.” Fiindcă în alt loc afară de Ierusalim nu era drept ca iudeii [nu le era îngăduit iudeilor] să aducă jertfă, că așa porunca legea. Iar *prinos* numește părțile cele ce se luau din fiecare dobitoc ce se aducea jertfă. Iar *arderile de tot* zice de acele jertfe ce se ardeau întregi [în întregime] pe jertfelnic, adică se jertfea tot trupul vitei⁹⁸.

atunci vor pune pe altarul Tău viței.

Aici iarăși aceeași zice David, de multa bucurie a sufletului său, cum că, atunci când se vor slobozi iudeii din Babilon, vor aduce viței întregi la jertfelnicul cel din Ierusalim⁹⁹.

Aceasta este cu adevărat tâlcuirea psalmului acestuia după istorie și după slovă, iar după mai-înalta înțelegere, proorocește David în psalmul acesta despre Biserica creștinilor și de jertfa Evangheliei, după tâlcuirea dumnezeiescului Chiril și a lui Eusebie. Și *bunăvoință* [v. 20] adică numește înomenirea Mântuitorului (după Isihie), ca pe un bun sfat și mai întâi voința* lui Dumnezeu. Iar *Sion* numește petrecerea creștinilor¹⁰⁰. Iar *ziduri* ale lui numește pe episcopi și pe

⁹⁸ Prin *jertfă a dreptății*, Sfântul Ambrozie înțelege jertfa cea mare a Mântuitorului, pe care preoții darului o aduc pe sfintele Mese, după predanisia Însuși Domnului la cină zicând: *Faceți aceasta întru pomenirea Mea*.

⁹⁹ Iar dumnezeiescul Dionisie zice: „Pe dumnezeiescul jertfelnic însă este Hristos, întru Care, după cuvântul (poate acesta) afierosindu-ne și tănuitor [μυστικός = cu taină, în mod tainic] de tot aprinzându-ne, apropierea o avem, întru Care cele ce se săvârșesc se împlinesc și se sfințesc - căci Preasfântul Iisus Se sfințește pe Sine pentru noi, și ne umple pe noi de toată sfințenia. Cele ce la Dânsul cu iconomie s-au săvârșit au trecut apoi la noi prin facere de bine la cei de Dumnezeu iscusiți”.

* Voința primă a lui Dumnezeu, adică înomenirea Fiului Său, comuniunea Acestuia cu lumea întru slava lui Dumnezeu, indiferent dacă aceasta cădea sau nu în păcat prin primul om.

¹⁰⁰ Chiril și Eusebie înțeleg așa prin *Sion* iar Biserica, iar Sion era Ierusalimul.

învățători¹⁰¹, și aceasta în vremea petrecerii creștinilor: „Va primi, zice, Dumnezeu, de la Biserică, jertfă de dreptate, adică de faptă bună, și ca un prinos va primi oarecari arderi de munciri [mucenicii] pe care pentru Hristos le-au luat mărturisitorii, iar ca arderi de tot va primi pe mucenici care, desăvârșit muncindu-se și jertfindu-se, au murit”. Ori ca *prinos* va primi Dumnezeu de la Biserică fapta bună cea din parte [particulară] și întreaga-înțelepciune [cumpătarea], adică pe ceea ce este în nuntă, ori într-altă ceată lumească. Iar *arderi de tot* [numește] fapta bună cea desăvârșită, adică fecioria și singuratica [monahiceasca] petrecere¹⁰².

Iar prin *viței* se înțelege credincioșii creștini, că lucrează fapta bună și sunt îngrășați cu darurile Sfântului Duh, și că bat cu cornul patimile și pe Diavol și, pe scurt, toți câți sunt desăvârșiți în faptă, în cuvânt și în vedere, aceia sunt viței, și se aduc la cerescul jertfelnic al lui Dumnezeu întru bună mireasmă¹⁰³.

¹⁰¹ După aceeași, Zid mare și nebiruit al Bisericii și cuprinzător al celorlalte este Însuși Hristos, iar ziduri ale ei, altele, adică îngereștile și înțelegătoarele puteri care păzesc Biserica.

¹⁰² Iar Teodorit zice: „Fiindcă a arătat că Dumnezeu a toate jertfele legii nu le voiește, se roagă să se arate noul Sion și cerescul Ierusalim [și] pe pământ să se zidească, și că degrabă foarte să se dăruiască viețuirea cea nouă, care va aduce jertfe nu din cele necuvântătoare, ci prinosul și jertfa dreptății, și arderi de tot pe cele cuvântătoare și vii, despre care zice Fericitul Pavel: *Vă rog, fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu, să arătați trupurile voastre jertfă vie, sfântă, bine-plăcută lui Dumnezeu, cuvântătoarea voastră slujbă* (Rom. 12: 1)”.

¹⁰³ Și Didim a zis: „Pe duhovnicescul jertfelnic vor aduce noi arători, trăgând plugul, adică suflete, acestea nefiind altele decât sufletele mucenicilor care se vor arăta pe jertfelnicul cel din cer, aducându-se pe el ca niște viței. Că în Apocalipsa lui Ioan, sufletele celor îmbunătățiți pentru numele lui Iisus și pentru mărturisirea Lui s-au văzut sub cerescul jertfelnic”. Iar după Eusebie, jertfa dreptății este cea duhovnicească și curată, ce se aduce în Biserica lui Dumnezeu în toată lumea, despre care a zis Maleahi: *În tot pământul se va aduce numelui Meu tămâie și jertfă curată* (Mal. 1: 10) [dar] și fiindcă vițelul este după lege dobitoc sfințit și curat, și după trup mai mare decât capra și oaia, care și acestea se aduceau lui Dumnezeu, după dumnezeiescul Chiril. Ori prin *viței* se înțeleg și propovăduitorii popoarelor, pentru duhovniceasca și gândita lor vitejie, după același Chiril. De unde și Pavel a zis despre aceștia: *Să nu legi gura bouului care treieră*, apoi, adăugând, zice: *Au doară pentru boi se îngrijește Dumnezeu?* (I Cor. 9: 9-10)”.